

ELEMZÉS

Hankiss Ágnes¹

Átívelő hálózatok

az al-Kaidától az ISIS-ig

„Vegyél részt aktívan a gerilla háborúban, támadd oldalba az ellenséget – gyakorlás, szervezés, és tervezés – amit igen kitartó és szoros harctéri felülvizsgálat kövessen.”²

Abu al-Walid

Abstract

The paper presents the perpetrators of the grave terrorist attacks in Europe in the last years having been connected not only to the center and leadership of the ISIS in Syria, thus contradicting the theory of lone wolves, but also to some European cells and ringleaders of Al-Kaida networks, from whom they obtained logistical and ideological ammunition. These relationships have

¹ címzetes egyetemi docens, a Nemzeti Köszolgálati Egyetem Nemzetbiztonsági Intézet Terorelhárítási Tanszékének oktatója

² „Continue active work in guerrilla warfare on the adversary’s flanks — training, organizing, and planning—followed by very tenacious close battlefield supervision.” (fordítás a szerzőtől). West Point, CTC, Harmony Project, Sinjar Dokumentumok, AFGP-2002-600053

ELEMZÉS

spanned decades and have survived the conflicts of the two organizations and played an important part behind the European attacks of the Islamic State. Among the terrorists of the Paris and Brussels attacks in 2015-16, those who served a key role in these attacks, especially the ringleader Abdelhamid Abaaoud, had the most intensive relationship to al-Kaida veterans. We might ask the question: after the fall of ISIS in Syria and Iraq, what kind of sleeper cells and resurgent networks we have to expect? The paper shows the complexity of these diversification procedures in the mirror of the ambivalent position of Morocco on the global map of Jihadist terrorism. Finally, it highlights the escalative nature of the attackers's terrorist „career” and the dilemmas of early intelligence and detection with which the counterterrorist efforts are confronted.

A Franciaországban és Belgiumban elkövetett súlyos terrortámadások tettesei és segítői – többek között azok, akik Magyarországon keresztül, menekülteként jutottak vissza Európába – ismerték egymást. Kapcsolataikat mutatja az a hálózati térkép, amelyet a Terrorelhárítási Központ tett közzé a honlapján.³ A Terrorelhárítási Központ nyilvános adataira és nemzetközi szakmai forrásokra támaszkodva korábbi írásomban bemutattam,⁴ hogy a súlyos európai terrortámadások elkövetői legkevésbé sem magányos farkasok voltak, hanem egy-egy

³ <http://tek.gov.hu/pdf/ppt.pdf> (Letöltés időpontja: 2018. 01. 20.)

⁴ HANKISS Ágnes (2017): A „magányos farkas” legendája. Terrorista hálózatok. Hamvas Intézet. Arc és Álarc. 2017. 2. szám. 201-227. o.

ELEMZÉS

hálózati láncszemen keresztül közvetlenül kapcsolódtak az Iszlám Állam központjához és vezetéséhez.

De menjünk egy lépéssel tovább – azaz, hogy lépünk vissza valamelyest az időben. Az al-Kaida és az ISIS hálózatainak strukturális hasonlóságán túl⁵ a folytonosság abban is tetten érhető, hogy az európai merényletek elkövetőit – noha ez nem igen szűrődött át a köztudatba – sokrétű személyes kapcsolat fűzte az al-Kaida olyan európai kulcsszereplőihez, akiktől eszmei felkészítést és komoly logisztikai támogatást kaptak (az idegen harcosok Szíriába juttatását is ezek a régi hálózatok szervezték és biztosították). Az adatgyűjtésben most – a már korábbi írásaimban is feltüntetett adatbázisok mellett – elsősorban Emma Webb és Rupert Sutton terjedelmes, dzsihadisták életrajzi adatait tartalmazó „profil-gyűjteményéből” dolgoztam. Adatbázisuk – amely elsősorban a letartóztatott terroristáknál talált dokumentumokra és a periratokból nyert adatokra támaszkodik – azzal a céllal készült, hogy összehasonlítsák a 2000-es évek elején Európában működő al-Kaida hálózatokat a 2015-ben és 2016-ban Európát érő súlyos terrortámadásokat végrehajtó, az Iszlám Államhoz köthető hálózatokkal.⁶ Bár teljeskörű és minden tekintetben igazolt adatok híján általános vagy összegző következtetések levonására a profilok és kapcsolatok elemzése

⁵ HANKISS Ágnes (2017): Terrorista hálózatok. A C-79-es dosszié. Terror & Elhárítás. 2017. 4. szám. 4-22. o.

⁶ WEBB, Emma – SUTTON, Ruppert (2016): An Enduring Threat: Europe's Islamist Terror Networks Then and Now. Forrás: <https://relayto.com/the-henry-jackson-society/92ha8IN0> (Letöltés időpontja: 2018. 01. 02.)

ELEMZÉS

önmagában nem elegendő – de apróbb esetvonásokkal gazdagítja a még megválaszolatlan kérdések táráát.

Al-Kaida kapcsolatok

A párizsi és brüsszeli terrortámadások elkövetői nem csupán az Iszlám Állam központjához és vezetéséhez kapcsolódtak, hanem az al-Kaida egyes európai tagjaihoz és sejtjeihez is. Nem kis mértékben közülük nőttek ki és belőlük merítettek muníciót, mind eszmei, mind gyakorlati értelemben. Az akár évtizedeken is átívelő személyes kapcsolatok és események túléltek a két terrorszervezet belharcait és konfliktusait. Ami az utóbbiakat illeti, célszerű különválasztani:

1. az ideológia és a habitus különbségét,
2. a vezetők közötti rivalizációs konfliktusokat,
3. a stratégiák és a hálózatok folytonosságát.

Lehet persze ennél árnyaltabban is vizsgálni a két szervezet viszonyát, ahogyan például Charles Vallee teszi, aki elemzését⁷ alapvetően a két meghatározó internetes fórum, az *Inspire* (Al-Kaida) és a *Dabiq* (IS) narratívájának az összevetésére építi, és különválasztja:

⁷ VALLEE, Charles (2015): Digital Jihad: Al-Qaeda and the Islamic State Dabiq vs. Inspire. International Institute for Counter-Terrorism (ICT), Summer, 2015. <https://www.ict.org.il/UserFiles/Vallee-Digital-Jihad-Dabiq-Inspire.pdf> (Letöltés időpontja: 2018. 01. 14.)

ELEMZÉS

1. az ideológiát,
2. a mozgósítást,
3. a propagandát,
4. az Arab Tavasz-hoz való viszonyulást,
5. az egymásról alkotott képet.

Magam azonban itt csupán jelzem azokat a különbségeket, amelyek olykor még a szakmai elemzésekben is könnyen elfedhetik azt a hálózati kontinuitást, amely pedig hathatós szerepet játszott az elmúlt évek számos európai terrortámadásának a hátterében.

Resperger István felosztásában a terrorszervezetekhez csatlakozó idegen harcosoknak alapvetően négy különböző célkitűzése lehet:

1. a hitvallásuktól idegen kormányok megbuktatása,
2. egy diktatórikus, teokratikus, vallási fundamentalista rezsim létrehozása,
3. egy nemzetközi, fundamentalista, teokratikus kalifátus létrehozása, amely a történelmi iszlám uralkodási formáján alapul,
4. az egész világot uraló kalifátus megvalósítása.⁸

⁸ RESPERGER István (2016): A biztonsági környezet, az aszimmetrikus hadviselés és a terrorizmus jellemzői. Hadtudományi szemle. 2016. 3. szám. 115-181.

ELEMZÉS

Bin Laden és köre a műveltebb szunnita elitből érkezett, számukra az Iszlám Kalifátus megvalósulása csupán ábránd, távoli remény volt, realitásában nem igen hittek. Céljuk Amerika és a bűnös Nyugat terrorizálása volt, elsősorban az ellenség kiűzése a Közel-Keletről, de a muszlim közösségen belül nem viseltek hadat. Az ISIS viszont a muszlim társadalom megtisztítását is célul tűzte maga elé, akár a síita hitűektől, akár más vallási kisebbségektől vagy rivális szunnita csoportoktól. Az ISIS felfogása a kora középkori fundamentalista felfogást tükröző vahhabita törvényekben és szokásokban gyökerezik, beleértve a rabszolgatartást és a lefejezést. Találó megfogalmazásban: *„Bin Laden a saját terrorizmusára úgy tekintett, mint annak a kalifátusnak a nyitányára, amelynek az eljövételét nem fogja megélni.”*⁹ Azt az apokaliptikus víziót, amely az ISIS fórumain fő motívummá vált, Bin Ladenék lenézték, és tömegfogyasztásra szánt terméknek tekintették. Az ISIS tömegmozgalmához, „lumpen-kalifátusához” képest az al-Kaida valamiféle titkos politikai mozgalomként működött. Míg az al-Kaida minden harcost arra szólított fel, hogy maradjon ott, ahol él, és a saját határain belül végeztesse ki az ellenséget, az Iszlám Állam, a maga populista habitusának megfelelően, minden muszlimot kivándorlásra és csatlakozásra szólított fel (az Európában maradást csak különleges okok fennállása esetén fogadta el). Az al-Kaida 9/11 után, noha látványos győzelmet aratott, mégis lassú hanyatlásnak indult, mivel nem az következett be az, amit a

⁹ WOOD, Graeme (2015): What ISIS Really Wants? <https://www.theatlantic.com/magazine/archive/2015/03/what-isis-really-wants/384980/>

ELEMZÉS

minden korábbinál brutálisabb terrortámadás sikerétől vártak. Az USA nem vonult ki a Közel-Keletről, épp ellenkezőleg. Bár ezután még súlyos merényletek következtek (Bali, Madrid, London, Mumbai), ám ezek már jórészen annak a diverzifikációs folyamatnak az eredményei, amelynek során egyes csoportok, sejtek leszakadtak a központi vezetésről. Bin Laden és köre behúzódott pakisztáni birtokára, – amint a ház elfoglalása után megtalált dokumentumok, kazetták mutatták – drónok építéséről álmodoztak (amit majd csak az Iszlám Állam moszuli laboratóriumában és üzemében váltanak valóra), és töméntelen mennyiségű pornófilmmel mulatták a kényszerű rejtőzés idejét ... Bin Laden halála után az al-Kaida vezetésének a megszerzéséért többen is ringbe szálltak. A vezetőik közötti ellentétek és az elmérgesedő viszony dacára azonban az al-Kaida fórumain üdvözölték az Iszlám Állam európai merényleteit és – a jövő alakulásában ez fontos körülmény lehet –, míg al-Zawahirit árulónak tekintették, Hamsa bin Ladent, bin Laden apja karizmatikus tulajdonságaival rendelkező fiát soha nem kritizálták vagy támadták. Egyes elemzések szerint,¹⁰ az ő vezetésével akár egyesülhet is a jövőben a két szervezet maradéka, és elfoglalhatja az ISIS helyén keletkező vákumot.

A két terrorszervezet közötti folytonosság egyik lokális góca volt Molenbeek. Molenbeekben élt például a 191 halálos

¹⁰ SOUFAN, Ali (2017): Hamza bin Ladin: From Steadfast Son to al-Qa`ida's Leader In Waiting. CTC Sentinel. Volume 10. Issue 8. https://ctc.usma.edu/app/uploads/2017/09/CTC-Sentinel_Vol10Iss8-15.pdf (Letöltés időpontja: 2018. 01. 11.)

ELEMZÉS

áldozatot követelő, 2004-es madridi terrortámadás két elkövetője is.¹¹ Belgium, mint lehetséges, sőt kívánatos célpont, felbukkan már abban az al-Kaidához köthető Sinjar-adatbázisban is, amelyet a West Point Terrorelhárítási Központja tett a kutatás számára hozzáférhetővé. 2007. szeptember 11-én a koalíciós erők rajtaütöttek Sinjarban egy az al-Kaidához köthető rejtekhelyen, ahol temérdek dokumentumot találtak az Irakba utazó idegen harcosok háttéréről és mozgásáról. A több, mint 600 személytől származó feljegyzések mind a terrorelhárítás, mind a kutatás számára rendkívül értékes adatokat tartalmaznak. Az egyik dokumentumban például, amelyet írója, bizonyos Husayn 2007. augusztus 11-én hajnali 4 órakor vetett papírra, a 8. pontban Belgiummal foglalkozik, ahová maga is készül, és a hálózatépítés, meg a finanszírozás mikéntjét tervezgeti. A töredezett szöveg magyarul: *„Ami az európai műveleteket illeti, nekem (a szerzőnek) van néhány (kommunikációs) csatornám. Van valakim, aki átveszi és beteljesíti Abu-Abdallah al-Baljiki (a Belgium) munkáját. Továbbá van egy másik személy, aki velem dolgozik ott a támogatások gyűjtésében. Sok testvér van odaát, aki dolgozni akar, akár itt, ahol vagy, akár ott Európában, ha Abu-Quasurah oda akarja adni nekem a címeiket, fel fogom hívni őket. Amikor megérkezem, majd jobban megmagyarázom és tisztázom*

¹¹ STROOBANTS, Jean-Pierre (2015): Molenbeek, la plaque tournante belge du terrorisme islamiste. Le Monde. November 16, 2015. http://www.lemonde.fr/europe/article/2015/11/16/molenbeek-la-plaque-tournante-belge-du-terrorisme-islamiste_4810617_3214.html# (Letöltés időpontja: 2018. 01. 04.)

ELEMZÉS

*a dolgot.*¹² De megtalálható az iratok között például annak az 53 szíriai koordinátornak a neve, adatai, akik az idegen harcosokat segítették eljuttatni Szírián át Irakba, és beszédtek tőlük vagy sokszor inkább kisajtolták belőlük a pénzt. A feljegyzések, levelek a koordinátorok működéséről, sőt még egyéni habitusuk különbségeiről is differenciált képet nyújtanak. Arra azonban a közreadók is felhívják a figyelmet, hogy *„Ezek a feljegyzések megdöbbentő betekintést kínálnak az al-Kaida módszereibe és viselkedésébe, de korántsem teljeskörű és hibátlan dokumentumok. Az olvasóknak és a kutatóknak óvatosan kell bánniuk a következtetésekkel, ha csak ezekre a feljegyzésekre építenek.*¹³

Itt – gondolati zárójelet nyitva – érdemes néhány szót szólni arról a CTC Harmony Program-ról, amely ezeket a dokumentumokat a kutatás számára közreadta, *„azzal a fő céllal, hogy a terrorista szervezetek belső tevékenységének a dokumentumait az*

¹² CTC Harmony Documents, NMEC-2007-658086. Hussein Cell/Network Status Update Report. Saturday, 11 August 2007, 4:00 o'clock in the morning: „8) As for the operations in Europe, I [the author / Husayn] have some [communication] lines. I even have someone that can take over and complete the work of Abu-'Abdallah al-Baljiki [the Belgium]. Additionally, there is another person who works with me in gathering the funds over there. There are many brothers over there who want to work, however, over here, where you are, or in over there in Europe, if Abu-Qasurah wants to give me the addresses, I will call them. When I arrive, I can explain and clarify the matter better.”(A magyar fordítás tőlem).

¹³ FISHMAN, Brian – SHAPIRO, Jacob – FELTER, Joseph – BERGEN, Peter – BROWN, Vahid (2008): Bombers, Bank Accounts and Bleedout al-Qa'ida's Road in and out of Iraq. 2008, July 22, Combating Terrorism Center at West Point, p.13.

ELEMZÉS

*akadémiai közösség számára megismerhetővé tegye.*¹⁴ Mostanában örvendetes módon a szakmai fórumokon itthon is szó esik a különböző szakterületek tudásanyagát felhasználó „think tank”-ek szerepéről a biztonságkutatásban. „A biztonságpolitika mára olyan interdiszciplináris tudományággá vált, amely lehetőséget teremt az egyes részterületek önálló feldolgozására és értelmezésére is.” – írja Kasznár Attila.¹⁵ Másutt pedig ő és szerzőtársa a biztonságpolitika „interdiszciplináris elhelyezkedéséről” és a biztonság fogalmának jövőbeni bővüléséről írnak¹⁶. Talán érdemes itt ismét felidézni Eric Herrennek, a Svájci Különleges Erők volt tagjának a megállapítását: „Szükségünk van interdiszciplináris intézményekre, amelyeknek a tevékenysége arra irányul, hogy globális stratégiákat találjanak ... hozzáadva a maguk interdiszciplináris képességeit a terror elleni harchoz.”¹⁷ Az interdiszciplináris együttműködésnek, amelynek a Harmony Program egyik útmutató példája lehet, fontos eleme az a „csapatmunka”, amelyről a program egyik munkatársa irigylésre méltóan emlékezik meg egyik tanulmányában: „Mindenekelőtt, szerencsés vagyok, hogy a Terrorelhárítási Központ és a

¹⁴ FISHMAN, Brian – SHAPIRO, Jacob – FELTER, Joseph – BERGEN, Peter – BROWN, Vahid (2008): Bombers, Bank Accounts and Bleedout al-Qa’ida’s Road in and out of Iraq. 2008, July 22, Combating Terrorism Center at West Point, p.13.

¹⁵ KASZNÁR Attila (2017): A Távol-Kelet terror-szemponú biztonsági kockázatai. Hamvas Intézet. Arc és Álarc. 2017. 1. szám. 101. o.

¹⁶ KASZNÁR Attila – ZALAI-GÖBÖLÖS Noémi (2017): A globális erőközpontok és a nemzetközi biztonság. Bíbor Kiadó. 2017. 9-10. o.

¹⁷ HERREN, Eric (2005): Countering Future Terrorism, International Institute for Counter-Terrorism (ICT). (fordítás a szerzőtől).

ELEMZÉS

*Társadalomtudományi Tanszék családjának a része lehetek a West Point-on, ahol a munkatársak többek, mint pusztán munkatársak.*¹⁸

Ha megvizsgáljuk, hogy a párizsi és a brüsszeli terrortámadások tettesei közül kiket fűzött intenzív személyes kapcsolat az al-Kaida néhány veterán harcosához, ideológusához és toborzóhoz, jól látható, hogy elsősorban azok rendelkeznek erős kapcsolódásokkal az „elődszervezet” néhány meghatározó tagjához, akik az Iszlám Állam frankofon hálózatában is kulcsszerepet töltek be. Az a hálózati és stratégiai folytonosság, amely az al-Kaida „hőskorából” átvezet, ha nem is mindig szembeötlő formában, az Iszlám Állam által koordinált európai merényletekig, nem csupán a párizsi és a brüsszeli támadások háttérében mutatható ki, hanem az elmúlt években Németországban vagy Nagy-Britanniában elkövetett súlyos támadások esetében is. (Ezekre a kapcsolatokra részletesen most nem térek ki.)

Frankofon területen elsősorban az az Abdelhamid Abaaoud volt az összekötő a két terrorszervezet között, akit a francia rendőrség közlésével egybehangzóan, hol a párizsi támadások „mastermind”-jának¹⁹, „ringleader-ének”²⁰, „architect”-jének²¹,

¹⁸ LAHOUD, Nelly (2012): Beware of Imitators. Al-Qa`ida through the Lens of its Confidential Secretary. Harmony Program. The Combating Terrorism Center At West Point, 4 June 2012, 1. o.

¹⁹ CHAPIN, Ellen: Beyond The Caliphate: Islamic State Activity Outside The Group's Defined Wilayat. CTC Sentinel.

ELEMZÉS

tervezőjének és irányítójának neveznek. Hasonló kapcsolati szerepet töltött be Najim Laachraoui is, színpadias kivégzések végrehajtója, aki még az Iszlám Állam harcosai közül is kitűnt kegyetlenségével és szadizmusával. Ő volt Alan Henning és David Haines kínzója, majd a párizsi támadások bomba-készítője, a brüsszeli repülőtér öngyilkos robbantója, és akárcsak Abaaoud, korábban az ISIS parancsnoka Szíriában. Kettőjük profiljának sajátos, elgondolkodtató, közös vonása, hogy az európai integráció kudarca – úgy tűnik – egyiküknél sem vezethető vissza a szegénységre vagy az iskolázatlanságra. Abaaoud rangos katolikus iskolában tanult. Laachraoui is 18 éves koráig egy katolikus magániskola diákja volt, majd a Brüsszeli Szabadegyetem mérnöki karára járt, amit otthagyt, és tanulmányait a Leuveni Katolikus Egyetemen folytatta. Mindketten – amint a párizsi kávéház fegyveres támadója, és a Saint-Denis-i öngyilkos robbantó, Chakib Akrouh is – már jóval a párizsi és brüsszeli terrortámadásokat megelőzően szoros kapcsolatban álltak a radikális Khalid Zerkani-val. A marokkói születésű Zerkani, az afgán dzsihad veteránja, 2002-ben telepedett le Belgiumban, előtte Spanyolországban és Hollandiában is megfordult. Hálózatát a molenbeeki mecsetből működtette, és köztörvényes bűncselekményekből, lopásokból finanszírozta. Sejtjének a tagjai az al-Kaida afganisztáni kiképzőtáborokban és észak-afrikai csoportjaiban ismerték meg

²⁰ VLIERDEN G. Van (2015): „Profile: Paris Attack Ringleader Abdelhamid Abaaoud. CTC Sentinel.

²¹ TEICH, Sarah (2016): Islamic Radicalization in Belgium. International Institute for Counter-Terrorism (ICT).

ELEMZÉS

egymást. 1999-ben és a 2000-es évek elején vettek részt terrorcselekményekben, majd másfél évtizeddel később jelentős szerepet játszottak annak az Iszlám Államhoz köthető nemzedéknek a radikalizálásában és toborzásában, amelyből a párizsi és brüsszeli terroristák is kikerültek. Zerkani török embercsempészeket keresztül juttatta el az idegen harcosokat Szíriába, amiért 2014 februárjában letartóztatták és elítélték. Közele kapcsolatot ápolt nem csupán Abdelhamid Abaaoud-dal és Najim Laachraoui-val, hanem a Sharia 4 Belgium vezetőivel is. Ugyanakkor – tegyük hozzá – a párizsi és brüsszeli elkövetők bizonyos tekintetben sajátosan új harcmodort alakítottak ki. *„Az Abaaoud által létrehozott network képes volt végrehajtani egy második, széles-skálájú támadást, a brüsszeli merényletekben műveleti szerepbe helyezve azokat, akik logisztikai szerepet játszottak a párizsi támadásokban, ami egyedülálló teljesítménynek tekinthető a modern európai iszlamista hálózatok történetében.”*²²

Fatima Aberkan 2007-ben csatlakozott a dzsihadistákhoz. Toborzó és utaztató hálózatot működtetett 2015-ös letartóztatásáig. A hálózaton belül „a brüsszeli dzsihad anyja” nevet viselte. 2007-ben letartóztatták egy terrorcselekmény miatt elítélt dzsihadista kiszabadításának az előkészületeiért, de végül bűncselekmény hiányában felmentették. Testvérét 2003-ban ítélték el Massoud, iraki katonai parancsnok megölésében való részvételéért. Az Aberkam-családdal Salah Abdeslam és testvére

²² WEBB, Emma – SUTTON, Ruppert (2016): i. m.

ELEMZÉS

is rokonságban állt. A Zerkani köréhez tartozó, szintén marokkói eredetű, molenbeeki illetőségű Gelel Attar Akrouh-hal együtt utazott Szíriába először 2012-ben. Attar megfordult Németországban és Hollandiában is. 2012-ben a hatóságok Attar molenbeeki lakásán hamis okmányokat és fegyveres támadások forgatókönyveit találták. Abaaouddal és Akrouhhal állt szoros kapcsolatban a Zerkani-sejt finanszírozásért felelős tagja is, a 2016. márciusában megghiúsított párizsi merénylet fő gyanúsítottja, Reda Kriket, akinél fegyvereket, robbanóanyagot (TATP), hamis okmányokat találtak. Kriket társát Abderrahmane Ameroud-ot, az 1990-es évek végén az al-Kaida táboraiban képezték ki. 2001-ben ő is részt vett Massoud meggyilkolásában, amiért 2005-ben hét évi börtönre ítélték. A Zerkani-hálózathoz tartozott Yoni Patric Mayne is, aki Abaaouddal és annak testvérével együtt utazott Szíriába 2014 januárjában.

Salim Benghalem-et többen az ISIS európai „főrendezőjének” és Abaaoud főnökének, a párizsi terrortámadások fő kitervelőjének tartják. 2010-ben az öt évvel későbbi Charlie Hebdo elleni támadás elkövetőjével, Cherif Kouachi-val és a párizsi szupermarket későbbi támadójával, Ahmedy Coulibaly-val együtt készítik elő egy bebörtönzött dzsihadista kiszabadítását. 2011-ben Kouachi Benghalem-mel együtt utazik Jemenbe, ahol al-Awlaki, al-Kaida parancsnok mellé szegődnek. Benghalem később Aleppo egyik részének rendőrfőnöke lesz, és azzal a Mehdi Nemmouche-sal együtt kínoz meg és végez ki nyugati foglyokat, aki évekkel később, 2014 májusában a brüsszeli zsidó múzeum merénylője lesz. Fabian Clain, iszlamista veteránt 2009-ben azért tartóztatják le, mert a Bataclan megtámadását készíti elő. Lehetséges, hogy tőle származott a hat évvel későbbi

ELEMZÉS

célpont-választás. Abaaouddal Rakkában dolgoztak együtt, az Iszlám Állam Külső Műveleti Parancsnokságának kötelékében. Amr al-Absi, 2014 és 2016 között Aleppo kormányzója, akkor csatlakozott az Iszlám Államhoz, amikor még az al-Kaidával közös szervezetet alkotott. Saját csoportját elsőként lépteti be az ISIS-be. Az online media irányítója, al-Baghdadi bizalmi embere, az emberrablások irányítója, az ő foglya volt a lefejezett James Foley, amerikai haditudósító is. A későbbi brüsszeli merénylő, Najim Laachraoui al-Absi szíriai csoportjában a vállalatokért volt felelős. Innen származtatható kapcsolata Abaaouddal. Talán érdemes még megemlíteni Reda Hame-t, francia komputer-technikust, aki Abaaoudtól kapott fegyveres kiképzést Rakkában és egy párizsi koncertteremben készült tűszokat ejteni.

Az al-Kaida kulcsszereplője, a 90-es évek végétől terrorcselekmények notórius tervezője és elkövetője: Djamel Beghal. Elsősorban az ő nevéhez fűződik a 2001-es párizsi amerikai követség elleni támadás, de már 1994-ben letartóztatják algériai terrorszervezetekben való részvételért. Később csecsen és bosnyák terroristáknak gyűjt pénzt, 1997-től pedig ő lesz a fő összekötő az al-Kaida és nagy-britanniai radikális csoportok között. Beghal megfordult afganisztáni kiképzőtáborokban, 2000-ben egy gyerekrablás elkövetője, 2005-ben Párizsban tíz évre ítélik, amit nem kell letöltenie. 2010-ben már a párizsi kóserbolt és a Charlie Hebdo későbbi merénylőivel sző közös terveket. De a két szervezet közötti kapcsolatok folytonosságát példázzák a 2017-es barcelonai támadások is. Egyik elkövetőjük és irányítójuk, Abdelbaki Es Satty, 2012-ben a börtönben került szoros kapcsolatba a 2004-es madridi robbantás egyik tettesével, a marokkói Rachid Aglif-fal.

ELEMZÉS

A súlyos európai terrortámadások kulcsszereplőinek a többsége – mint láttuk – nem az elmúlt években elkövetett cselekmények tetteseként került először az elhárítás látóterébe. Folytatható a sor például Ibrahim el-Bakraoui-val, a brüsszeli Metro öngyilkos merénylőjével, akit 2010-ben már letartóztattak, mert egy AK-47-essel rálőtt egy rendőrrre. 2015 júniusában a török hatóságok Antáliában elfogják és visszaküldik azzal az alapos gyanúval, hogy potenciális idegen harcos, aki Szíriában az Iszlám Államhoz kívánt csatlakozni. A holland és a belga hatóságok azonban a gyanút nem tartják megalapozottnak. Annak ellenére sem, hogy el-Bakraoui neve az USA terrorelhárítási listáján is szerepel. A brüsszeli támadások tervét ő juttatta el jóváhagyásra al-Faransihoz, az ISIS külső műveleteket irányító vezetőjéhez. Mostefai, a párizsi Stade de France-nál elkövetett robbantás tettese, mint radikális iszlamista már 2010 óta rajta volt a hatóságok radarján. Sami Amimour-t, a Bataclan egyik fegyveres támadóját pedig már 2012 októberében letartóztatták terrorcselekmény elkövetésének az előkészületéért. Megfigyelés alá helyezték, de sikerült megszöknie. Menekültként tért vissza Franciaországba. Mohammed Aggad, a Bataclan másik fegyveres támadója 2014 óta szerepelt az Interpol körözési listáján. Salah Abdeslam-ot, a párizsi merényletek logisztikai felelősét már 2015 februárjában kihallgatták szíriai terrorista tevékenység alapos gyanújával. Fatima Aberkan társát, Malika el-Aroud-ot 2010-ben ismét letartóztatták, mert Afganisztánba küldendő harcosokat toborzott. De bűncselekmény hiányában

ELEMZÉS

elengedték, és 2013-14-ben háborítatlanul szervezhette tovább a frankofon sejtek tagjainak Szíriába juttatását. Korábbi írásomban²³ már bemutattam, de ebben az összefüggésben ismét megemlítem a manchesteri Arena támadójára és radikálisok nemzedékeire nagy hatást gyakorló Abu Qatada esetét, akit 2001-ben azért tartóztatnak le, mert a strasbourgi karácsonyi vásár felrobbantására készült. Az Emberi Jogok Európai Bírósága azonban egy évtizeden keresztül megakadályozta a kitoloncolását Nagy-Britanniából. Vagy Abu Doha, az al-Kaida másik európai kulcsfigurája, aki 1994-ben menekülteként érkezik Angliába, 1996-ban már afganisztáni kiképzőtáborok szervezője, közeli kapcsolatba kerül bin Ladennel, majd három év után visszatér Nagy-Britanniába, ahol a menedékkérelmét elutasítják. 2001-es letartóztatásáig Abu Qatada-val szervezi a Los Angeles-i repülőtér, a strasbourgi karácsonyi vásár és a római amerikai követség megtámadását. A vele kapcsolatos vádak azonban elvetik, és az eljárást elhalasztják. Számos ország kéri a kiadatását, de az bizonyítékok hiányában nem történik meg. 2006-ban arról döntenek, hogy visszaküldik Algériába, de végül 2008-ban óvadékkal szabadon bocsájtják, és csak 2011-ben helyezik házi őrizetbe.

A fenti példák közös nevezője, hogy az elkövetők előtörténetében megtalálhatók olyan terrorizmussal összefüggő cselekmények (a köztörvényes bűncselekményektől most eltekintve), amelyek nem jártak, nem járhattak potenciális súlyuknak megfelelő büntetéssel,

²³ HANKISS Ágnes (2017): Terrorista hálózatok. A C-79-es dosszié. Terror & Elhárítás. 2017. 4. szám. 4-22. o.

ELEMZÉS

és ezért a radikalizációs „fejlődésben” olyan *kritikus ponttá, eszkalációs lépcsőfokká* váltak, amelyen keresztül egyenes út vezetett a még súlyosabb terrorcselekményekig. Fogalmi meghatározásokba nem akarnék itt túlságosan belemerülni. A West Point Terrorelhárítási Központja például igen világos és használható kategóriákat dolgozott ki²⁴ a műveleti cselekmények (operational activity) három fő típusát különítve el:

1. Sikeresen végrehajtott művelet. (Támadás)
2. Meghiúsult művelet végrehajtásának a forgatókönyve. (Terv)
3. Minden olyasfajta segítség, amit valaki az Iszlám Államnak felkínál, és amely letartóztatással végződik valamely Kalifátuson kívüli országban. Beleértendő többek között a toborzás, utazás-szervezés, finanszírozás. (Támogatás)

Bár számos tapasztalat mutat arra, hogy az elkövetőknél az egyik terrorcselekményt követi majd a még súlyosabb, sok esetben azonban a rendvédelmi szervek és/vagy a bíróságok mégsem tudnak vagy akarnak a cselekményben rejlő eszkalációs veszély jelentőségének megfelelően eljárni. Az ok persze többféle lehet: az elhárítás túlterheltségétől kezdve a politikai korrektségnek való túlzott megfelelésen keresztül a teljeskörű, perdöntő bizonyítékok hiányáig. Nyilvános adatok alapján nehéz volna megmondani, hogy az elhárítási kudarcokban milyen arányban játszottak szerepet ezek a tényezők. De az európai merényletek tükrében,

²⁴ NESS, Marielle: Beyond The Caliphate: Islamic State Activity Outside The Group's Defined Wilayat. Combating Terrorist Center at West Point

ELEMZÉS

a migrációs válság korában, amely az elhárítási-rendvédelmi kapacitásokat ugyancsak próbára teszi, jól látható, hogy a terrorcselekményekben való közreműködésnek létezik egy olyasfajta köztes zónája, amelyben a legálist vékony vonal választja el az illegálistól. A terrorista propaganda, a terrorcselekményekre való előkészület, a tervezés vagy a toborzás és az állampolgári szabadságjogok gyakorlása között nagyon kényes és bizonytalan a határ. Ha az Iszlám Állam bukását követően megindul az idegen harcosok visszaáramlása, vélhetőleg ez lesz a terrorelhárítás egyik legfőbb nehézsége és dilemmája. A fal, amibe minduntalan beleütközik. Az elmúlt évtizedben, számos, sikeresen megütsített támadás dacára, az európai rendvédelem sok esetben mégis a tehetetlenségnek ebben a csapdjában vergődött.

Újjáéledő hálózatok?

Marokkóból származott a párizsi és brüsszeli terrortámadás számos kulcsszereplője, Najim Laachraoui, Abdelhamid Abaaoud, Khalid és Ibrahim el-Bakraoui, Mohamed Abrini, Mohammed Aggad, és a Thalys nagysebességű vonat támadója, el-Khazzani is. Marokkóból származott Khalid Zerkani és Gelel Attar. Marokkói eredetűek voltak ketten a 2004-es madridi robbantók közül, a London Híd három támadója közül kettő és a 2017. augusztusi barcelonai támadások hat elkövetője is. Ez önmagában véve nem jelent többet vagy mást, mint hogy másodgenerációsként szűkebb környezetükben azok társaságát keresték, akik ugyanonnan származtak, mint ők maguk. A frankfurti al-Kaida sejt és az al-Doha network közös nevezője volt például, ha nem is kizárólagosan, az algériai származás, míg a

ELEMZÉS

manchesteri elkövető egy líbiai háttérű iszlamista közösségben radikalizálódott. Tudható, hogy Szíriában az ISIS külső műveleti parancsnoksága, azoknak az országoknak megfelelően csoportosította (osztották be közös szállásra, közös egységbe) az idegen harcosokat, hogy honnan érkeztek. Kevés információ áll rendelkezésre azonban arról, hogy az eredeti származás háttérén létrejöttek-e új kapcsolati láncolatok. Kérdés, hogy a Szíriából és Irakból történő kiáramlás következményeként milyen szétesett vagy alvó hálózatok újjáéledésével vagy újjáépülésével kell számolni. A várható diverzifikációs folyamatok szempontjából Marokkó helyzete sajátos és ellentmondásos. Érdeemes vetni rá egy pillantást.

A Casablancában 2003-ban és Marrakeshben 2011-ben elkövetett bombamerényleteken kívül komolyabb terrortámadás eddig nem érte az országot, amit szakértői elemzések nem kis részben a korszerű és rendkívül hatékony terrorelhárítás eredményének tudnak be.²⁵ Ugyanakkor azonban Marokkó a dzsihadista fenyegetettség vonatkozásában erősen érintett régiónak tekinthető, ami talán éppen az Európára váró fenyegetések szempontjából sem mellékes körülmény. Marokkó ellentmondásos pozícióját a terrorizmus világtérképén sokoldalúan világítja meg Mohammed Mashbah, német elemző, aki adatait a marokkói hatóságok adatbázisával is egybevetve

²⁵ CHAPIN, Ellen: Beyond the Caliphate. Islamic State Activity outside the Group s defined Wilayat. Marocco. CTC

ELEMZÉS

rajzolta fel az előzményeket.²⁶ Amikor a Talibán hatalomra jutott 1996-ban Afganisztánban, létrejött egy Marokkói Harcosok Iszlamista Csoportja nevű szervezet azokból a marokkói eredetű harcosokból, akik eredetileg harcolni mentek a közép-ázsiai országba, de a terveik között nagyobb szabású marokkói támadások terve is szerepelt. A stratégia és a vezetés hiánya miatt azonban ez a csoport kiüresedett. A radikális elkötelezettség szélsőséges formáját azonban – ha a hazájukban nem is tudták tettekre váltani –, magukkal vitték azokba az országokba – elsősorban Szíriába, másodsorban Líbiába –, ahová idegen harcosokként megérkeztek. Nem tudni pontosan, hányan ragadtak közülük Líbiában és élnek ott ma is. Szélsőséges radikalizmusuk mutatkozott meg például abban, hogy közülük kerültek ki a legnagyobb számban azok, akik öngyilkos merénylőnek jelentkeztek:

Country	Suicide Bombers	Fighters	Other	Total
Saudi Arabia	47.6 % (70)	50.3 % (74)	2.0 % (3)	147
Libya	85.0 % (51)	13.3 % (8)	1.6 % (1)	60
Morocco	91.6 % (22)	8.3 % (2)	0	24
Syria	65.5 % (19)	31.0 % (9)	3.1 % (1)	29
Algeria	10.7 % (5)	82.3	2.9 % (1)	34

²⁶ MASBAH, Mohammed (2015): Moroccan Foreign Fighters: Evolution of the Phenomenon, Promotive Factors, and the Limits of Hardline Policies. German Institute for International and Security Affairs. October 2015.

ELEMZÉS

		%(28)		
Yemen	45.9 % (17)	54.1 % (20)	0	37
Tunisia	41.7 % (10)	58.3 % (14)	0	24

2012-től fogva a Szíriába utazó idegen harcosok egyik fő „exportőre” volt Marokkó. Masbach szerint 2014-ig a marokkói hatóságok elégedetten szemlélték, hogy a saját dzsihadistáik távoznak az országból, növelve a nyomást Bashar al-Assadon. Fél év alatt több, mint 900-an csatlakoztak a szíriai harcokhoz, de hozzávéve a marokkói származású európaiakat, ez a szám nyárra már 2500-ra emelkedett. Sokan először a Sabhat-al-Nusra-hoz, az al-Kaida szíriai szárnyához csatlakoztak.

2014-től fogva azonban az Iszlám Állam ultra-radikális és transznacionális ideológiája vonzóbb volt, mint az al-Nusra nacionalizmusa és pragmatikusabb taktikája (például szövetségkötése nem-dzsihadista csoportokkal.) Nem beszélve a harcosoknak juttatott mintegy négyszáz dolláros havi fizetésről, házról, kocsiról, feleségről, ami valóságos földi paradicsomnak tűnhetett az első időkben. *„Így a világ számos országából érkező csoportjai „összenőttek” egy globális, minden kontinenst átszövő világhálónak, amelynek vezetője – primus inter pares – az al-Kaida*

ELEMZÉS

*lett.*²⁷ Sokan Líbiában csatlakoztak az Iszlám Államhoz – már csak azért is, hogy elkerüljék a veszélyesebb, ellenőrzöttebb törökországi átkelést. Szíriában kevesen emelkedtek közülük a ranglétra magasabb szintjeire. Talán csak hárman: Mosul főbírája, a szervezet kommunikációs vezetője és a türkmén hegyek kormányzója. Nem sok nyilvános adattal rendelkezünk arról, hogy a marokkói háttérű európai terroristáknak voltak-e élő kapcsolataik a Marokkóból Szíriába érkező harcosokkal. De, ami figyelemreméltó: mint köztudott, Abdelhamid Abaaoud-ot a francia elnök kérésére marokkói segítséggel sikerült elfogni. 2013 óta több tucatnyi terrorista sejtet számoltak fel az országban. 2016 februárjában például nagyszabású támadásokra készült az Iszlám Állam szállodák, katonai vezetők, politikusok ellen. Marokkóiak voltak, és támadásokra készültek annak a mallilai sejtnek a vezetői és tagjai is, amelyet a spanyol és a marokkói terrorelhárítás közösen számolt fel.

Egy 2014-ben készült elemzés szerzője akkor úgy vélte: „...bár lehet, hogy az IS lábnyoma a régióban ma vagy holnap még nem nyilvánvaló, a Marokkóban és Marokkó körüli aktuális fejlemények aláhúzzák a gyors cselekvés szükségességét.”²⁸ Ma, az Iszlám Állam területi összeomlása után, jelen időben már nem igen fogalmazhatnánk meg ezt a mondatot. Ugyanakkor – Marokkó példájával csupán ezt szerettem volna aláhúzni – az

²⁷ Resperger István (2016): A biztonsági környezet, az aszimmetrikus hadviselés és a terrorizmus jellemzői. Hadtudományi szemle 2016. 3. szám. 115-181.

²⁸ SAKTHIVEL, Vish (2014): The Islamic State Goes After Morocco's Islamists. The Washington Institute for Near East Policy (WINEP), July 15, 2014

ELEMZÉS

Iszlám Állam szíriai és iraki bukását kísérő és követő folyamatoknak a megértése, még ha tőlünk távol eső földrajzi helyeken zajlanak is, elengedhetetlen ahhoz, hogy megfelelően tudjuk értelmezni a jövőre utaló jelzéseket. Sakhtivel fenti jóslata talán ma is – vagy ma még inkább – érvényes. Lehet, hogy éppen a helyszíneknek és dátumoknak ez a „felcserélhetősége” a lényege annak a sajátos körforgásnak, bűvópatakszerű mozgásformának, amely évtizedek óta az iszlamista terrorizmus különböző formáit és szervezeteit hol felszínre dobja, hol eltünteti a szemünk elől, hogy azután bizonyos lappangási idő után ismét felküldje a nemzetközi terrorizmus globális színpadára.

Ellenségem ellensége

Befejezésül – még ha szorosan tán nem is tartozik a tárgyhoz – következzenek egy kuriózumértékű dokumentum a Sinjar-adatbázisból. A hosszú levél egyik részében, amit Abu al-Walid Osama bin Ladennek írt, együttérzően elmélkedik Carlos kiadatásáról. Abu al-Walid, az ultraradikális újságíró terrorista „karrierje” a Fatahból indul, majd a szovjetek ellen szerveződő arab-afgán dzsihadban stratégaként, kiképzőként és propagandistaként ível a csúcsra. Az USA, a Nyugat és Izrael elleni gyűlölete azonban mindig erősebb volt, mint a szunnita-síita vallási ellentét megélése, és amint az al-Kaida és a Taliban minden harcosában, felülírta a szovjet megszállók elleni korábbi gyűlöletet. Ez magyarázhatja Abu al-Walid alábbi sorait: *„Gyors és váratlan nemzetközi változások a frontvonalakat hátszaggá tehetik és vice versa. A hátszágok átalakulhatnak arcvonalakká. A Carlos incidens és kiadatása Franciaországnak arra indított engem, hogy továbbgondoljam a szudáni helyzetet...*

ELEMZÉS

Úgy szoktam gondolni Szudánra, mint egy kis öreg hajóra, amely hánykolódik a viharos, vad tengeren, azután, hogy a hullámok már elnyeltek egy nagy hajót – az Iszlám világot. Százak küzdöttek egymással, hogy feljussanak a szegény kis hajóra, ahol összezsúfolódtak, messze túlterhelve a befogadóképességet a hegymagasságú hullámok sötét és komor tengerén. A hajó már majdnem elsüllyedt mindenkivel együtt, úgyhogy a gondos kapitány sorsot huzat az utasokkal, hogy kit lökjön a vízbe. Ki kell választania a legkevésbé fontos utasokat, azokat, akik a legsúlyosabbak, vagy azokat, akik a legnagyobbak, hogy könnyítsen a hajón, és megmentse annyi utasnak az életét, amennyiét csak tudja. Röviden, drága barátaim, Carlos kiadatásának a története ezt a képet juttatta eszembe. Ahogy látom, Carlos az első áldozat volt. A nemzetközi politika tengere sokkal brutálisabb, mint a természet tengerei...²⁹

²⁹ Abu al-Walid levele Usama bin Ladenhez West Point, CTC, Harmony Project, Sinjar Dokumentumok, AFGP-2002-600053. Angol fordítása arabból: „Rapid and sudden international changes may turn front lines into rear lines and vice versa. Rear lines may be transformed into front lines. The Carlos incident and his extradition to France has led me to think further about the situation of Sudan... I used to think of Sudan as a small old boat bobbing on the surface of a raging sea, after the waves had swallowed up a huge ship—the Islamic world. Hundreds were struggling to get to the poor little boat, where they jammed into it and far exceeded its carrying capacity in a dark and gloomy sea of swells as high as mountains. The boat just might sink with all on board, so a diligent captain will have the passengers draw lots to see who he must throw overboard into the water. He must choose the least important passengers, those who weigh the most, or those who are the largest to lighten the boat and save the lives of whatever passengers he can. In short, my dear friends, the story of Carlos's extradition brought this image into my mind. As I see it, Carlos was the

ELEMZÉS

Irodalomjegyzék

- CHAPIN, Ellen: Beyond The Caliphate: Islamic State Activity Outside The Group's Defined Wilayat. CTC Sentinel.
- CTC Harmony Documents, NMEC-2007-658086. Hussein Cell/Network Status Update Report.
- FISHMAN, Brian – SHAPIRO, Jacob – FELTER, Joseph – BERGEN, Peter – BROWN, Vahid (2008): Bombers, Bank Accounts and Bleedout al-Qa'ida's Road in and out of Iraq. 2008, July 22, Combating Terrorism Center at West Point, p.13.
- HANKISS Ágnes (2017): A „magányos farkas” legendája. Terrorista hálózatok. Hamvas Intézet. Arc és Álarc. 2017. 2. szám. 201-227. o.
- HANKISS Ágnes (2017): Terrorista hálózatok. A C-79-es dosszié. Terror & Elhárítás. 2017. 4. szám. 4-22. o.
- HERREN, Eric (2005): Countering Future Terrorism, International Institute for Counter-Terrorism (ICT).
- KASZNÁR Attila – ZALAI-GÖBÖLÖS Noémi (2017): A globális erőközpontok és a nemzetközi biztonság. Bíbor Kiadó. 2017. 9-10. o.
- KASZNÁR Attila (2017): A Távol-Kelet terror-szemponitú biztonsági kockázatai. Hamvas Intézet. Arc és Álarc. 2017. 1. szám. 101. o.

first victim. The nature of the sea of international politics is far more brutal than that of the natural seas...” (a magyar fordítás a szerzőtől).

ELEMZÉS

- LAHOUD, Nelly (2012): Beware of Imitators. Al-Qa`ida through the Lens of its Confidential Secretary. Harmony Program. The Combating Terrorism Center At West Point ,4 June 2012, 1. o.
- NESS, Marielle: Beyond The Caliphate: Islamic State Activity Outside The Group's Defined Wilayat. Combating Terrorist Center at West Point
- Resperger István (2016): A biztonsági környezet, az aszimmetrikus hadviselés és a terrorizmus jellemzői. Hadtudományi szemle. 2016. 3. szám. 115-181.
- SAKTHIVEL, Vish (2014): The Islamic State Goes After Morocco's Islamists. The Washington Institute for Near East Policy (WINEP), July 15, 2014
- SOUFAN, Ali (2017): Hamza bin Ladin: From Steadfast Son to al-Qa`ida's Leader In Waiting. CTC Sentinel. Volume 10. Issue 8. https://ctc.usma.edu/app/uploads/2017/09/CTC-Sentinel_Vol10Iss8-15.pdf (Letöltés időpontja: 2018. 01. 11.)
- STROOBANTS, Jean-Pierre (2015): Molenbeek, la plaque tournante belge du terrorisme islamiste. Le Monde. November 16, 2015. http://www.lemonde.fr/europe/article/2015/11/16/molenbeek-la-plaque-tournante-belge-du-terrorisme-islamiste_4810617_3214.html# (Letöltés időpontja: 2018. 01. 04.)
- TEICH, Sarah (2016): Islamic Radicalization in Belgium. International Institute for Counter-Terrorism (ICT).

ELEMZÉS

- VALLEE, Charles (2015): Digital Jihad: Al-Qaeda and the Islamic State Dabiq vs. Inspire. International Institute for Counter-Terrorism (ICT), Summer, 2015. <https://www.ict.org.il/UserFiles/Vallee-Digital-Jihad-Dabiq-Inspire.pdf> (Letöltés időpontja: 2018. 01. 14.)
- VLIERDEN G. Van (2015): „Profile: Paris Attack Ringleader Abdelhamid Abaaoud. CTC Sentinel.
- WEBB, Emma – SUTTON, Ruppert (2016): An Enduring Threat: Europe’s Islamist Terror Networks Then and Now. Forrás: <https://relayto.com/the-henry-jackson-society/92ha8IN0> (Letöltés időpontja: 2018. 01. 02.)
- West Point, CTC, Harmony Project, Sinjar Dokumentumok, AFGP-2002-600053
- WOOD, Graeme (2015): What ISIS Really Wants? <https://www.theatlantic.com/magazine/archive/2015/03/what-isis-really-wants/384980/>